

Leif Lindgren & Jari Ilmonen

Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006

Merivehnä

Elymus farctus (Viv.) Runemark ex Melderis ssp. *boreali-atlanticus* (Simonet & Guin.) Melderis

- Luonnonsuojeluasetus: erityisesti suojeltava, rauhoitettu
- Luontodirektiivi: —
- Uhanalaisuusluokka vuonna 2000: CR, äärimmäisen uhanalainen
- **Suojelutason kokonaisarvio vuonna 2006: epäsuotuisa riittämätön**

Kuva: Terhi Rytteri

Levinneisyysalue ja esiintyminen

Merivehnän levinneisyysalueen pinta-ala on 500 km². Pinta-ala on määritetty lajin kahden nykyesiintymän (havaittu vuosina 1990–2006) sijaintipaikan 10x10 km:n ruutujen sekä niiden väliin jäävän kolmen ruudun yhteenlasketun pinta-alan mukaan. Suomesta lajia on löydetty vain Dragsfjärdin Öröstä ja Korppoon Jurmosta.

Merivehnän levinneisyysalueen on arvioitu kasvaneen tarkastelujaksolla 1950–2006. Esiintymien eli lajin asutamiensaarten lukumäärä on kaksinkertaistunut: vuonna 1937 tunnettiin vain yksi Öröstä, Jurmon esiintymä löytyi vuonna 2005. Välialueet mukaan lukien levinneisyysalueen kasvu on ollut 400 km² (kuva 1).

Merivehnän levinneisyys tunnetaan hyvin. Molempien kasvupaikkasaarten esiintymien tila tunnetaan hyvin.

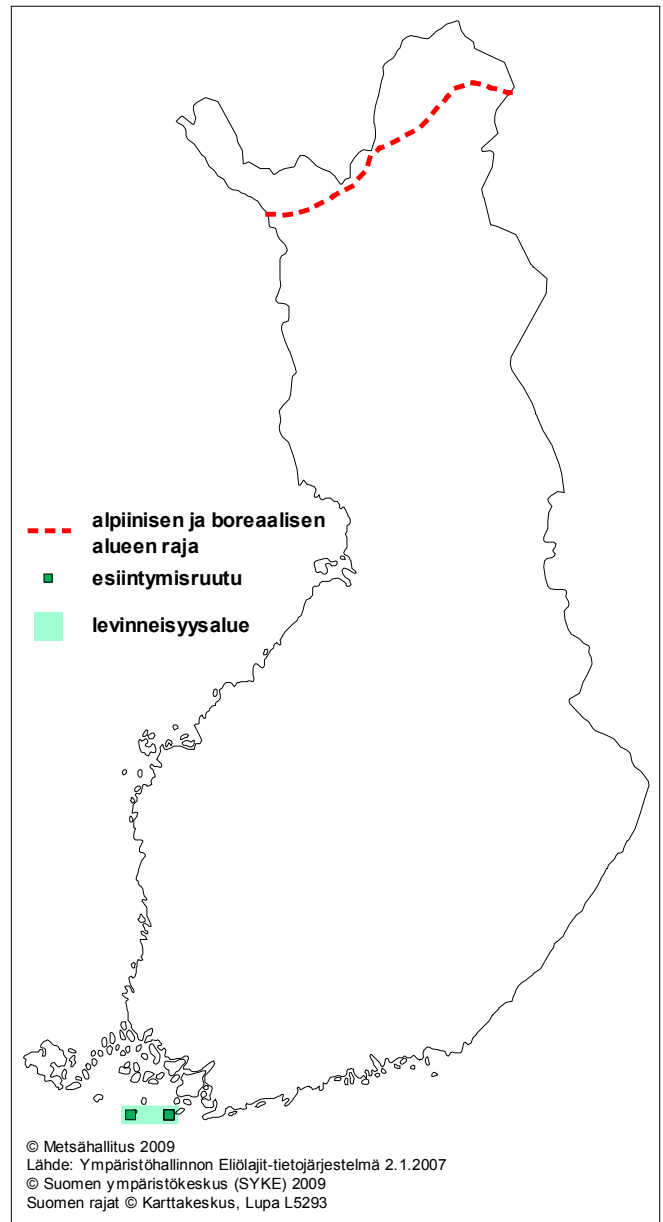
Lajin levinneisyysalueen tila on arvioitu suppeasta levinneisyydestä huolimatta suotuisaksi. Öron esiintymään on tullut uusia kasvustoja ja laji lienee vastalevinnyt Jurmoon. Silti levinneisyysalue on hyvin pieni tarjolla oleviin elinympäristöihin nähden.

Populaatiokoko

Merivehnän versomääriä tai kasvustojen pinta-aloja on seurattu vain vuosina 1996 ja 2003. Vuonna 1996 versoja oli Örössä (kaikki osakasvustot laskettu yhteen) 124 652 ja vuonna 2004 niitä oli 776 908. Versojen kokonaislukumäärän kasvu on näennäistä ja johtuu tarkemmasta inventoinnista. Vuonna 1996 laskettiin kasvustojen pinta-alat ja arvioitiin tiheydeksi 30–50 versoa neliometriä kohden. Vuonna 2004 tehtiin samoin, mutta tiheydet laskettiin tarkkaan. ”Tiheäksi” arvioidussa kasvustossa oli 444 (martoa) versoa neliometrillä, ”keskihavassa” 133 ja ”harvassa” 16. Ilmoitetut versoluvut ovat siten laskennallisia. Näiden havaintojen perusteella versojen kokonaismääräksi on arvioitu 800 000 (taulukko 1). Vuonna 2003 viiden kasvuston pinta-ala oli 25–275 m², kuudes kasvusto oli selvästi suurempi, noin 3 200 m². Kaikkien kasvustojen yhteenlaskettu pinta-ala oli 4 241 m² (pyöristetty taulukossa) vuonna 1996 ja 4 008 m² vuonna 2003. Erot vuosien välillä johtunevat lähinnä tarkentuneesta seurannasta, sillä vuonna 2003 kasvustojen pinta-alat mitattiin tarkemmin. Klooneja arvioitiin olevan vähintään 6 (tunnettujen kasvupaikkojen määrä),

Taulukko 1. Merivehnän populaatiokoko.

	Suomessa yhteensä	Boreaalisella alueella	Alpiinisella alueella
Versoja	800 000	800 000	–
Kasvustojen ala, m ²	4 240	4 240	–
Klooneja	9	9	–

Kuva 1. Merivehnän levinneisyys.

todennäköisemmin 9, koska suuremmissa kasvustoissa (Örö A ja Örö E) arvioidaan olevan 2–3 kasvullisesti leviävää kloonia.

Vuosien 1996 ja 2003 seurantatietoja voi vertailla lähinnä kasvustojen peittämien pinta-alojen osalta. Nekin mitattiin vuonna 2003 tarkemmin kuin vuonna 1996, mikä selittänee Öron kokonaispinta-alan näennäisen taantumisen. Suurten kasvustojen (Örö A ja E) erilaisiksi arvioidut pinta-alat (Örö A vuonna 1996 3 680 m² ja vuonna 2003 3 151 m²; Örö E vuonna 1996 369 m² ja vuonna 2003 232 m²) selittävät muutokset. Pienissä kasvustoissa sitä vastoin näkyy selvästi kasvustojen laajeneminen: Örö B kasvoi vuodesta 1996 vuoteen 2003 32 neliömetristä 189 neliometriin, Örö C vastaavasti 154

neliömetristä 275 neliometriin ja Örö D kuudesta neliömetristä 25 neliometriin. Pienten kasvustojen arvellaan syntyneen vuoden 1970 jälkeen, koska niitä ei löytynyt vuonna 1967.

Kukkivien versojen määrä vaihtelee vuosittain. Vuonna 1996 Örössä arvoitiin 3 %:n versoista olleen kukkivia, vuonna 2003 alle 0,1 % oli kukkivia. Vuonna 2004 kukkivia oli taas suhteellisen runsaasti. Jurmossa oli löytökellällä vuonna 2005 viisi kukkivaa ja 192 kukkimatonta versoa 9 m²:n alalla. Vuonna 2006 Jurmossa oli vain martoja versoja. Merivehnän siementuotannon arvellaan olevan välttävä tai kohtalainen, joskaan tutkittua tietoa asiasta ei ole. Laji kykenee todennäköisesti suvulliseen leviämiseen, mistä kolme vuoden 1970 jälkeen syntynyttä Öron kasvustoa sekä Jurmon uusi löytöpaikka ovat todisteena.

Merivehnän populaatiokoon kehityssuunta on arvioitu vakaaksi. Arvio koskee kuitenkin vain kautta 1996–2006. Seurannasta ei toistaiseksi ole saatu selvää näyttöä runsastumisesta. Merivehnän populaatiokoko tunnetaan hyvin.

Lajin populaation tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa riittämätön. Versojen määrä on Örössä suuri, mutta jos suvullisesti lisääntyvien yksilöiden (kloonien) määrä ja perimän vaihtelun monimuotoisuus huomioidaan, on johtopäätös esitettyä huonompi.

Lajin elinympäristöt

Merivehnä kasvaa hiekkaisilla merenrannoilla. Örössä ja Jurmon itäisellä hiekkarannalla on lajille sopivaa hiekkajadyynirantaa noin 1,5 ha kummassakin, yhteensä lajille sopivaa elinympäristöä on siis noin 3 ha.

Lajin elinympäristön tila on arvioitu vakaaksi tarkastelujaksolla 1967–2006. Suomen hiekkarantojen määrä ja laatu näyttävät yleisesti heikentyneen viime vuosikymmeninä. Tarkastelujaksolla 1996–2006 Öron ja Jurmon hiekkarannat ja dyynit eivät toistaiseksi ole kuitenkaan muuttuneet merkittävästi.

Merivehnän kasvupaikoilla lajille sopivan elinympäristön tila tunnetaan hyvin, sillä hiekkarantojen tilaa on seurattu saarilla 1930-luvulta lähtien.

Lajin elinympäristön tila on arvioitu suotuisaksi. Johtopäätös olisi kuitenkin erilainen, mikäli tarkasteltaisiin lajin nykyisten kasvupaikkojen lisäksi kaikkien lajille soveltuvien hiekkarantojen tilaa.

Lajiin vaikuttaneet ja vaikuttavat tekijät sekä tulevaisuuden ennuste

Historiallisia merivehnän elinvoimaisuuteen haitallisesti vaikuttavia tekijöitä ei tunneta.

Merivehnän levinneisyyden muutokset ja runsastuminen 1980-luvulta alkaen saattavat johtua ilmaston muutoksesta. Lämpenevä ilmasto suosinee tätä eteläistä lajia, joka elää Suomessa luontaisen levinneisyysalueensa ääri rajoilla. Nykytilassa lajin elinympäristöön vaikuttaa sekä negatiivisia että positiivisia tekijöitä. Itämeren rehevöityminen ja rantalaidunnuksen väheneminen 1900-luvun loppupuoliskolla kasvattavat hiekkarantoja melko nopeasti umpeen ruovikoiksi tai kaislikoiksi. Öron tai Jurmon kasvupaikoilla tätä kehitystä ei vielä ole havaittavissa, mutta merivehnälle soveltuvien hiekkarantojen pinta-ala on pienentynyt koko saaristossa. Puolustusvoimien aiheuttaman sopivan kulutusvaikutuksen ansiosta Öron hietikot ovat pysyneet avoimina (eli puuttomina ja varvuttomina) ja merivehnälle soveliaina. Laji onkin selvästi runsastunut Örössä ja kolmen viidestä kasvustosta arvioidaan syntyneen vuoden 1970 jälkeen. Jurmon esiintymä on todennäköisesti vain 10–20 vuotta vanha, sillä se sijaitsee kasvitieteilijöiden seuraamalla paikalla. Jurmossa laji todennäköisesti hyötyy laiduntamisesta, koska korkeampikasvuiset kilpailijat, kuten maltsat ja muut suuret ruohot, syödään pois ja elintilaa jää mm. matalakasvuiselle merivehnälle. Sorkkien tallauseroosio ylläpitää paljasta hiekkarantaa. Seurannan parantuminen selittää kuitenkin osin kasvua, sillä Öron ja Jurmon kasvustoja on 1990-luvun keskivaiheilta alkaen seurattu aikaisempaa huomattavasti tarkemmin.

Pitkällä aikavälillä lajin kasvupaikkojen nykyisen kulutuksen väheneminen, Itämeren rehevöityminen sekä vieraslajit uhkaavat merivehnän elinvoimaisuutta. Puolustusvoimien toiminta Örössä on vähentynyt, ja kulutuksen vaikutuksesta avoimina pysyneet rannanläheiset hietikot ovat vaarassa kasvaa umpeen, jolloin elinympäristö muuttuu merivehnälle epäsuotuisaksi. Vieraslajeista merkittävin uhka on kurtttulehtiruusu, joka on levinnyt aggressiivisesti Saaristomerellä 1950-luvulta alkaen. Kurtttulehtiruusu valtaa elintilaa Öron eteläisimmiltä merivehnäkasvustoilta. Myös öljyonnettomuudet ovat uhkatekijä lajin esiintymien vähäisen määrän vuoksi.

Merivehnän tulevaisuuden ennusteen arvioidaan olevan suotuisa. Merkittäviä lähitulevaisuuden uhkatekijöitä ei ole tiedossa.

Taulukko 2. Merivehnen olemassa olevien havaintopaikkojen jakautuminen suojelualueille, suojeluohjelma-alueille ja niiden ulkopuolelle sekä Metsähallituksen alueille. Lähde: ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmä 2.1.2007, Örön paikat korjattu kokonaan Naturaan.

Omistaja	Natura	Luonnon-suojelualue	Luonnon-suojeluohjelma	Naturan tuoma lisäys	Suojelu yhteensä	Ei suojeltu	Kaikki yhteensä
Mh	7	1	–	6	7	–	7
muu	–	–	–	–	–	–	–
Yhteensä	7	1	–	6	7	–	7

Suojelutilanne ja hoitotoimet

Kaikki merivehnen tunnetut kasvupaikat on suojeltu ja kuuluvat Natura-alueisiin (taulukko 2).

Örön kurtturehitysuskavuston hävittäminen on aloitettu vuonna 2008.

Suojelu-, hoito- ja tiedonkeruutarve

Merivehnen kasvupaikat eivät tarvitse lisäsuojelua.

Örön kasvustojen seurantatulosten perusteella ratkaistaan myöhemmin tarvitaanko lajille sopivien rantahietikoiden hoitoa. Jurmossa laiduntaminen hyödyttää nykyisellään lajia.

Örön ja Jurmon kaikkia kasvustoja (ja mahdollisesti uusia löydettäviä) on tarpeen seurata 3–5 vuoden välein, kunnes populaation kehityssuunta ja sen syyt on saatu selvitettyä. Lisäksi on tarpeen seurata laiduntamisen vaikutusta lajin esiintymiin, samoin eroosion tai sen puuttumisen vaikutusta Örön epilitoraalisiin hiekkakenttiin.

Kirjallisuutta

Hiitonen, I. 1939: *Agropyrum junceum* (L.) PB.– neu für die Flora Finnlands.– Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica 15: 82–85.

Hiitonen, I. 1958: *Elytrigia junceiformis* Löve & Löve Merivehnenä. – Teoksessa: Jalas, J. (toim.), Suuri kasvikirja I., Otava, Helsinki. S. 536–537.

Hultén, E. 1971: Atlas över växternas utbredning i Norden. 2. uppl. – Generalstabens litografiska anstalts förlag, Stockholm. 531 s.

Lindgren, L. 2005: Betesmarkerna och sandstränderna – snart bara barndomsminnen? – Skärgård 4 (2005): 60–63.

Lindgren, L. 2007: Metsähallituksen vastuulajien tila 2006 -arviointi. Merivehnenä. – Julkaisematon raportti (asianumero 4915/41/2007), Metsähallitus, Turku, 21.12.2007. 10 s.

Rautiainen, V.-P. 1997: Merivehnenä. – strandkvickrot. – Teoksessa: Rytteri, T. & Kettunen T. (toim.), Uhanalaiset kasvimme. Suomen ympäristökeskus ja Kirjayhtymä, Helsinki. S. 141.

Rytteri, T., Kanerva, T., Rintanen, T., Tainio, E. & Teeri-aho, J. 2006: Meriotakilokin ja meritattaren nykytila itäisellä Suomenlahdella. – Lutukka 22 (3): 67–82.

Metsähallituksen vastuulajien tilan ja suojelutason arviointi on tehty luontodirektiivin vuosia 2001–2006 koskevan raportoinnin yhteydessä. Suojelutaso ja sen osatekijät (levinneisyysalue, populaatio, lajin elinympäristö, ennuste lajin tulevaisuudesta) arvioitiin luokituksella suotuisa – epäsuotuisa riittämätön – epäsuotuisa huono. Leif Lindgren on vastannut arvioinnista. Jari Ilmonen on toimittanut tämän tietolomakkeen arviointimateriaalin pohjalta ja Heikki Eeronheimo on osallistunut toimitustyöhön.

Suosittelava viittaus: Lindgren, L. & Ilmonen, J. 2009: Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006. Merivehnenä – *Elymus farctus* (Viv.) Runemark ex Melderis ssp. *boreali-atlanticus* (Simonet & Guin.) Melderis. – Tietolomake, lajit. Metsähallitus, 4 s. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/merivehna_2006.pdf>

Ulkoasu ja taitto Marianne Katainen, kansikuva Terhi Rytteri, kartta Heikki Eeronheimo

© Metsähallitus 2009